

БАҚЫЛАУ, СЕРУЕН, ШАҒЫН ЗЕРТТЕУ

Тақырыбы:

«Күзгі табиғат – зерттеу алаңы»

Бағыты: жапырақтар, өсімдіктер, ауа райы құбылыстарын бақылау, табиғаттағы өзгерістерді анықтау

Тұжырымдамасы: «Таза Қазақстан»

Өткізу түрі: бақылау, серуен, шағын зерттеу

Мерзімі: 2026 жылғы қазан

Қатысушылар: кіші, ортаңғы, ересек және мектепалды топ тәрбиеленушілері

Жауаптылар: барлық топ тәрбиешілері

Мақсаты

Балалардың күзгі табиғаттағы өзгерістерді байқау, бақылау және қарапайым қорытынды жасау дағдыларын қалыптастыру; жапырақтар, өсімдіктер, ауа райы құбылыстары туралы түсініктерін кеңейту арқылы табиғатқа қызығушылығын және қамқорлық қарым-қатынасын дамыту.

Балаларды табиғатты бақылауға, оның өзгерістерін байқауға, табиғи нысандарға ұқыпты қарауға және қоршаған ортаның тазалығын сақтауға тәрбиелеу.

Міндеттері

1. Күз мезгілінің негізгі белгілерін балаларға байқату.
2. Ағаштар мен өсімдіктердегі өзгерістерді бақылау.
3. Жапырақтардың түсі, пішіні, көлемі және күйіндегі ерекшеліктерді салыстыру.
4. Ауа райының өзгерістерін бақылауға үйрету.
5. Балалардың «жылы – салқын», «кұрғақ – дымқыл», «желді – тынық» сияқты қарапайым ұғымдарды қолдануына мүмкіндік беру.
6. Табиғи нысандарды ұстап көру, салыстыру, топтастыру арқылы танымдық белсенділігін арттыру.
7. Баланың өз болжамын айтуына және бақылау нәтижесін сипаттауына мүмкіндік беру.
8. Табиғатты жұлмай, сындырмай, бүлдірмей бақылау мәдениетін қалыптастыру.
9. Балабақша аумағының тазалығына назар аударту.
10. Балалардың табиғатқа деген қамқорлық сезімін қалыптастыру.

Қажетті құралдар

- бақылау себеттері;
- түрлі жапырақтар;
- үлкейткіш әйнек;
- қағаз парақтары;
- қарындаштар;
- түрлі түсті қарындаштар;
- шағын ыдыстар;
- табиғат күнделігі;
- ауа райын белгілеуге арналған карточкалар;
- «жылы», «салқын», «жел», «бұлт», «күн» суреттері.

Қауіпсіздік: балаларға белгісіз өсімдіктерді жұлуға, аузына салуға, улы немесе тікенекті өсімдіктерге жақындауға болмайды. Зерттеу тек тәрбиешінің бақылауымен жүргізіледі.

БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС БАРЫСЫ

I. «Күз келді» әңгімелесу

Балалар серуенге шығар алдында тәрбиеші күз мезгілі туралы қысқаша әңгіме жүргізеді.

Тәрбиешінің сөзі:

«Балалар, қазір жылдың қай мезгілі? Күз келгенде табиғатта қандай өзгерістер болады?

Бүгін біз балабақша ауласын зерттеу алаңы ретінде пайдаланамыз. Біз табиғатқа зиян келтірмей, тек бақылап, салыстырып, байқап көреміз.

Қане, бүгін табиғат бізге қандай жаңалық дайындағанын бірге зерттеп көрейік.»

II. «Қарағай таңы» баяндалуы

Балалар балыбаққа аулағалы шығады.

Тәрбиеші балаларға айналаға мұқият қараулы ұсынады.

Балалардан сұрақтар:

- Ағаштардың жапырақтары қандай түске өзгерген?
- Жапырақтар жерде бар ма?
- Ағаштардың бөрінің жапырағы бірдей ме?
- Ағаш қандай?
- Күн көрінісін тұр ма?
- Жел бар ма?
- Ауа жылы ма, салқын ба?
- Жер құрғақ ма, ылғал ма?

Балалардың жауаптарын талқылауы.

III. Зерттеу тапсырмасы «Жапырақты зерттейік»

Мақсаты: жапырақтың сыртқы ерекшеліктерін бақылау және салыстыру.

Балалар жерге түскен қауіпсіз жапырақтардың бірнеше түрін тандайды.

Әр бала жапырақты бақылап көреді.

Зерттеу сұрақтары:

1. Түсі қандай?

- ☐ сары
- ☐ қызыл
- ☐ жасыл
- ☐ қоңыр

2. Иісі қандай?

3. Үлкен бе, кішкентай ма?

4. Құрғақ ма, әлде ылғал ма?

5. Жыл ма, күз ма?

Балалар өз байқағандарын айтады.

IV. «Ұқсас таңы»

Балалар жапырақтарды бір-бірімен салыстырады.

Тәрбиеші:

«Қай жапырақтар бір-біріне ұқсас?»

деп сұрайды.

Балалар:

- түсі бойынша;
- көлемі бойынша;
- иісі бойынша

салыстырады.

Мақсаттың томиқ:

«Әлемдегі бұл өкі жапырақты бір топқа орналастырды?»

деген сұрақ қойылады.

Бұл балалардың өз мәнінің түсіндіруіне мүмкіндік береді.

V. «Жапырақтың сыры»

Шығарманы зерттеу

Балалар жапырақты алақанына ұстап көреді.

Салыстырады:

Құрғақ жапырақ

→ жыл

→ үгітілуі мүмкін

→ сыбдырлайды

Дымқыл жапырақ

→ салқындау

→ жұмсағырақ

→ ауырлау болуы мүмкін

Тәрбиеші балалардан:

«Қай жапырақ жеңіл?»

«Қайсысы сыбдырлайды?»

«Неліктен айырмашылығы бар?»

деп сұрайды.

VI. Шағын тәжірибе «Жапырақ желмен қозғала ма?»

Балалар жапырақты алақанына немесе тегіс жерге қояды.

Тәрбиеші табиғи желдің әсерін бақылайды.

Сұрақтар:

- Жел соғып тұр ма?
- Жапырақ қозғалды ма?
- Қай жапырақ тезірек қозғалады?
- Жел қатты болса не болады?

Балалар өз болжамдарын айтады.

Негізгі ұғым:

«Жел – ауаның қозғалысы.»

Бұл ұғым балалардың жасына сай қарапайым түрде түсіндіріледі.

VII. «Ауа райын бақылаушы»

Мақсаты: ауа райын күнделікті бақылау әдетін қалыптастыру.

Балалар аспанға қарап, ауа райын анықтайды.

Бақылау белгілері:

 күн ашық

 бұлтты

 желді

 жаңбырлы

 салқын

Балалар бүгінгі ауа райына сәйкес карточканы таңдайды.

Мектепалды топ:

Балалар ауа райын сөйлеммен сипаттайды:

«Бүгін күн салқын. Аспанда бұлт бар. Жел баяу соғып тұр.»

VIII. «Жылы ма, салқын ба?»

Балалар сыртқа шыққан кезде ауа температурасын денесі арқылы сезінуге назар аударады.

Тәрбиеші:

«Бүгін бізге қандай киім керек?»

деп сұрайды.

Балалар:

 күрте

 бас киім

 жабық аяқ киім

сияқты қажетті киімдерді атайды.

Бұл тапсырма ауа райын бақылауды күнделікті өмірмен байланыстырады.

IX. «Табиғат дыбыстарын тыңдайық»

Балалар біраз уақыт тыныш тұрып, қоршаған ортадағы дыбыстарды тыңдайды.

Не естідің?

- құстың дауысы
- жапырақтың сыбдыры
- желдің дыбысы
- көліктің дыбысы
- балалардың дауысы

Балалар естіген дыбыстарын атайды.

Мақсаты:

Баланың табиғи ортаға зейін қоюын және есту арқылы бақылауын дамыту.

X. «Табиғатты ренжітпейміз»

Тәрбиеші балаларға табиғаттағы дұрыс және дұрыс емес әрекеттерді көрсетеді.

Дұрыс:

- ✓ жердегі жапырақты бақылау;
- ✓ ағашты тамашалау;
- ✓ гүлге күтім жасау;
- ✓ аумақты таза ұстау;
- ✓ қоқысты жәшікке салу.

Дұрыс емес:

- ✗ ағаштың бұтағын сындыру;
- ✗ гүлді жұлуды;
- ✗ өсімдікті таптау;
- ✗ қоқысты жерге тастау;
- ✗ құстарды үркіту.

Балалар әр әрекетті:

«**Табиғатқа пайдалы**» немесе «**Табиғатқа зиян**»
деп ажыратады.

XI. Экологиялық еңбек әрекеті «Жапырақтарды жинайық»

Балалар тәрбиешімен бірге аумақтағы қауіпсіз, ірі жапырақтарды жинауға қатысады.

Жиналған жапырақтар арнайы себетке салынады.

Тәрбиешінің түсіндіруі:

«Біз табиғатты тазарту үшін оны бүлдірмейміз. Жапырақтарды жинағанда тек қауіпсіз, жерге түскен жапырақтарды аламыз. Ағаштың жапырағын жұлуды болмайды.»

Бұл әрекет балалардың:

- еңбекке қызығушылығын;
- ұқыптылығын;
- жауапкершілігін;
- бірлесіп жұмыс жасауын дамытады.

XII. «Жапырақтардан сурет»

Жиналған қауіпсіз жапырақтарды шығармашылық әрекетке пайдалануға болады.

Балалар тәрбиеші көмегімен жапырақтардан:

- көбелек
- балық
- ағаш
- жануар
- гүл

бейнесін құрастырады.

Мақсаты:

Табиғи материалды шығармашылық мақсатта ұқыпты пайдалану және баланың қиялын дамыту.

XIII. Жас ерекшелігіне қарай тапсырмалар

Кіші топ

«Жапырақты тап»

Балалар үлкен және кішкентай жапырақты ажыратады.

Сұрақ:

«Мынау қандай жапырақ?»

Негізгі сөздер:

сары, жасыл, үлкен, кішкентай.

Ортаңғы топ

«Түсіне қарай жина»

Балалар жапырақтарды түсіне қарай топтастырады.

Сары жапырақтар – бір жерге.

Жасыл жапырақтар – бір жерге.

Қоңыр жапырақтар – бір жерге.

Ересек топ

«Салыстыр»

Балалар екі жапырақты салыстырады:

- үлкен – кіші;
- ұзын – қысқа;
- сары – жасыл;
- құрғақ – дымқыл.

Мектепалды топ

«Зерттеуші қорытындысы»

Балалар бақылау нәтижесін толық сөйлеммен айтады.

Мысалы:

«Күзде ағаштардың жапырақтары түсін өзгертеді.»

«Күзде ауа салқындайды.»

«Жел сокқанда жапырақтар қозғалады.»

«Жерге түскен жапырақтар құрғап, түсі өзгереді.»

XIV. «Күзгі табиғат күнделігі»

Мектепалды және ересек топтарға қарапайым бақылау күнделігін жүргізуге болады.

Бақылау	Бүгін
Аспан	 /
Жел	бар / жоқ
Ауа	жылы / салқын
Жапырақ	жасыл / сары / қоңыр
Жер	құрғақ / дымқыл
Мен байқағаным	

Кіші және ортаңғы топтарда педагог суреттер арқылы белгілейді.

XV. «Мен зерттеушімін»

Балаларға табиғат туралы сұрақтар қойылады.

«Неге?»

- Неліктен жапырақ түсін өзгертеді?

- Неліктен күзде ауа салқындайды?
- Неліктен жапырақ жерге түседі?
- Неліктен жел соққанда жапырақ қозғалады?

Балалардың жауаптары тыңдалады.

Маңызды: тәрбиеші баланың әр жауабын бірден дұрыс/бұрыс деп бағаламайды. Алдымен оның болжамын тыңдайды.

XVI. «Болжа – бақыла – айт»

Балаларға шағын зерттеудің үш қадамы түсіндіріледі:

1. БОЛЖА

«Менің ойымша...»

2. БАҚЫЛА

«Мен байқадым...»

3. АЙТ

«Менің қорытындым...»

Мысалы:

Болжа: «Жел соқса, жапырақ қозғалады деп ойлаймын.»

Бақыла: «Жел соққанда жапырақ қозғалды.»

Қорытынды: «Жел жапырақты қозғалтады.»

XVII. «Күзгі қимылды ойын»

«Жапырақтар ұшады»

Балалар – жапырақтар.

Тәрбиеші:

«Жел соқты!» – дегенде балалар қолдарын жайып, жеңіл қозғалады.

«Жел басылды!» – дегенде тоқтайды.

«Жапырақ жерге түсті!» – дегенде отырып қалады.

Мақсаты:

- зейін;
- есту;
- қимыл үйлесімділігі;
- жылдам әрекет ету дағдыларын дамыту.

XVIII. «Күзгі табиғатты сипатта»

Балаларға күз туралы сөздер ұсынылады:

 жапырақ

 ағаш

 жел

 бұлт

 жаңбыр

 күз

 ауа райы

Балалар осы сөздерді пайдаланып сөйлем құрайды.

Мысалы:

«Күзде жапырақтар сары болады.»

«Бүгін жел соғып тұр.»

«Жерде көп жапырақ жатыр.»

XIX. Қорытынды серуен

Балалар тағы бір рет аумақты бақылап шығады.

Тәрбиеші:

«Бүгін біз қандай өзгерістерді байқадық?»
деп сұрайды.

Балалар өз бақылауларын айтады.

Негізгі қорытындылар:

🍂 Күзде жапырақтар өзгереді.

🌬️ Ауа райы салқындайды.

☁️ Бұлт пен жел жиі байқалады.

🌧️ Жаңбыр болуы мүмкін.

🌳 Табиғатқа қамқорлық қажет.

🗑️ Қоршаған ортаны таза ұстау керек.

XX. Рефлексия «Бүгін мен байқадым...»

Балалар сөйлемдерді аяқтайды:

- «Мен бүгін ... байқадым.»
- «Маған ... қызық болды.»
- «Мен ... зерттедім.»
- «Мен ... салыстырдым.»
- «Мен табиғатты қорғау үшін ... жасаймын.»

Кіші топ:

Балалар өзіне ұнаған жапырақты таңдайды.

Ортаңғы топ:

«Маған ұнады» немесе «Маған қызық болды» дейді.

Ересек топ:

Бір байқаған өзгерісін айтады.

Мектепалды топ:

Бақылауы бойынша қысқаша қорытынды жасайды.

Қорытынды

«Күзгі табиғат – зерттеу алаңы» бақылау, серуен және шағын зерттеу жұмысы барысында балалар күз мезгіліндегі табиғат өзгерістерін тікелей бақылап, жапырақтардың түсін, пішінін, көлемін, күйін салыстырды, ауа райын бақылап, желдің әсерін байқады.

Балалар табиғат нысандарын бақылау арқылы қоршаған орта туралы өз түсініктерін кеңейтті. Қарапайым зерттеу әрекеттері олардың қызығушылығын арттырып, «бақылау – салыстыру – болжам айту – қорытынды жасау» дағдыларының қалыптасуына мүмкіндік берді.

Сонымен қатар еңбек әрекеті арқылы балалар балабақша аумағын таза ұстауға, табиғи нысандарға ұқыпты қарауға және қоршаған ортаны қорғауға тәрбиеленді.

Экологиялық тәрбие баланың табиғатты тек сырттай бақылауымен шектелмей, оны сүйю, түсіну, қорғау және күнделікті әрекетінде қамқорлық көрсетуімен бекітіледі.

Барлық топ тәрбиешілеріне әдістемелік ұсыныстар

1. Табиғатты бақылауды күнделікті серуен кезінде жүйелі түрде ұйымдастыру.
2. Балаларға дайын жауап бермей, алдымен олардың болжамын тыңдау.
3. «Не көрдің?», «Нені байқадың?», «Неліктен?» деген сұрақтарды жиі қолдану.
4. Табиғи материалдарды тек қауіпсіз жағдайда және тәрбиешінің бақылауымен пайдалану.
5. Балаларды өсімдіктерді жұлмауға, сындырмауға және таптамауға үйрету.
6. Табиғаттағы өзгерістерді сурет, ойын, әңгіме және еңбек әрекетімен байланыстыру.
7. Әр баланың жас ерекшелігіне сәйкес тапсырманың күрделілігін өзгерту.
8. Баланың өз ойын айтуына және қорытынды жасауына мүмкіндік беру.
9. Серуен кезінде балабақша аумағының тазалығына назар аударту.
10. Экологиялық мәдениетті бір реттік іс-шара емес, күнделікті тәрбие жұмысының тұрақты бөлігі ретінде жүргізу.

Күтілетін нәтиже

Іс-шара соңында балалар:

- күз мезгілінің негізгі белгілерін атайды;
- табиғаттағы маусымдық өзгерістерді байқайды;
- жапырақтардың түсін, пішінін, көлемін салыстырады;
- ауа райын қарапайым түрде сипаттай алады;
- желдің, жаңбырдың табиғатқа әсерін бақылауға қызығушылық танытады;
- қарапайым болжам жасап, бақылау нәтижесін айтуға талпынады;
- табиғи нысандарды ұқыпты пайдалануды үйренеді;
- өсімдіктерге зиян келтірмеу керектігін түсінеді;
- балабақша аумағын таза ұстаудың маңызын біледі;
- табиғатқа қамқорлық жасауға жағымды көзқарас қалыптастырады;
- бірлескен бақылау және еңбек әрекетіне белсенді қатысады.

Өткізілген күні: «__» _____ 2026 ж.

Топ: 3-ең "Кіші"

Тәрбиеші: Асуканова Т.Т.

Әдіскер: _____

Меңгеруші: Орынбай А.А.